

ISSN 2181-6833

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2021

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	7
Шахло ДАВРОНОВА. Олий таълим сифатини таъминлашда электрон ресурслардан фойдаланишнинг методик модели.....	7
Гулбахар Абылова. Применение педагогического колеса каррингтона в педагогической деятельности.....	14
Шахло НУРУЛЛАЕВА. Педагогик маҳорат ва компетентлик: мазмуни, шакллантириш методикаси, ривожлантириш йўллари.....	19
Жеткербай ОТЕПБЕРГЕНОВ. Талабаларнинг мураккаб ўқув материалларини ўзлаштиришда чизматасвирий моделлардан фойдаланиш маҳорати.....	23
Мурод ЭГАМНАЗАРОВ. Коммуникатив қобилият-ўқитувчи педагогик маҳоратининг таркибий қисми сифатида.....	27
Алишер ИБРАГИМОВ. Ўқувчиларда соғлом турмуш тарзини шакллантиришнинг методик асослари.....	30
Мухайя ДЖУМАНИЯЗОВА. Талаба ёшларнинг диний дунёқараши ва мулоқотдаги йўналганлиги ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг психологик хусусиятлари.....	34
Ойбек ОРТИҚОВ. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda umuminsoniy tarbiyaning o'rni.....	38
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida zamonaviy pedagogik muloqot va milliy pedagogik muloqot uslublariga transformatsiyasi.....	43
Dildora TOSHEVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni va pedagogik ahamiyati.....	49
Наргиз ДЖУМАЕВА. Шахсни миллий кадриятлар асосида тарбиялаш масалалари.....	54
Jahongir SHODIEV. Socio-political life and the development of science in the period of Umar Khayam....	57
Muattar ABDULLAXO'JAYEVA. Malaka oshirish tizimida maktab o'qituvchilarining axborot kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha kompetentligini rivojlantirish.....	61
Гулноз ТОШОВА. Баркамол шахсни тарбиялашда дидактик лойиҳанинг ўрни.....	64
Бахтиёр АДIZOV, Анвар НУСРАТОВ. Абдуллахон II даврида Бухоро хонлигида ижтимоий-маданий ҳаёт ва педагогик фикр ривожини.....	67
Madamin ASLONOV. "Vuxogo maorif uyi"ning ma'naviy-madaniyatini rivojlanishidagi o'rni.....	71
Розанна АБДУЛЛАЕВА. Принципы обучения русской медицинской терминологии посредством сетевых технологий.....	74
Ширинбой ОЛИМОВ. Алишер Навоийнинг педагогик мероси ва уни ўрганиш йўналишлари.....	80
Зайниддин БОЗОРОВ. Фуқаролик маданиятини ривожлантиришда таълим интеграциясининг аҳамияти.....	84
Бахшулло УМАРОВ. Ижтимоий фанларни ўқитиш жараёнида талабаларда ватан тараққиёти ғоясини шакллантириш.....	91
Малика УМЕДЖАНОВА. Талабаларни миллий кадриятлар асосида оилавий ҳаётга тайёрлаш педагогик муаммо сифатида.....	95
Шокир ДОНИЁРОВ. Ўқувчилар жамоаси билан ишлашда бошқарув услубларидан фойдаланиш имкониятлари.....	99
Жаҳонгир РАМАЗОНОВ. Ўзини-ўзи идора қилиш ижтимоий-психологик феномен сифатида.....	103
МАКТАВГАСНА ВА BOSHLANG'ICH TA'LIM	107
Алижон ҲАМРОЕВ. Бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш методик муаммо сифатида.....	107
Maftuna NAMROYEVA, Mohinur QUVONDIQOVA. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuv.....	114
Юлдуз ПЎЛОТОВА. Компетенциявий ёндашув асосида ўқиш дарсларини ташкил этиш методикаси.....	117
Шахноза НИГМАТУЛЛАЕВА, Болта ХОДЖАЕВ. Воспитание навыков и привычек гражданской культуры у детей дошкольного возраста.....	129
O'g'iljon OLLOQOVA. Ona tili ta'limida intensiv ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy metodologik asoslari.....	134
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'RGANISH	138
Нигина ХОЖИЕВА. Анор лексемасига доир баъзи мулоҳазалар.....	138
Озода ЯДГАРОВА. Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида педагогик ва психологик билимлар интеграциясининг аҳамияти.....	141

Гулноза СОБИРОВА. Инглиз тилини ўқитишда талабаларда нутқ фаолияти турларини таълимий методлар асосида ривожлантириш	145
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH	150
Шахло МЕРАЖОВА, Ҳилола ЭЛМУРАДОВА, Дилноза АЗИМОВА. Чегаравий шартлар бир жинсли ва бир жинсли бўлмаган параболик типдаги тенглама учун биринчи аралаш масалани ечиш	150
Ахат АХМЕДОВ. Развитие экспериментальной компетентности учителя физики на лабораторных занятиях	157
Набия ТУРАЕВА, Жаҳонгир ТУРАЕВ. Методические рекомендации по обучению будущих учителей математики конструированию и анализу урока.....	160
G‘olib JUMAQULOV. O‘quvchilar intellektual sifatlarini tarbiyalash texnologiyalari	163
Nazokat SAYIDOVA, Ilhom JURAYEV. Make beautiful control buttons for a website in coreldraw vector program.....	166
Мўмин ҚОДИРОВ, Эркин ВОХИДОВ. Умумтаълим мактаблари ва академик лицейларда физика фанини масофавий таълим асосида ўқитиш масалалари хусусида	173
Дилноз РЎЗИЕВА. Олий таълимда физика ўқитишни тизимли ёндашув усулида ташкил қилиш	178
Ҳамидахон ҚОДИРОВА. Умумий ўрта таълим физикасида “оптика” бўлимнинг мазмун ва моҳияти	182
Eliboy XUDOYBERDIYEV, Sevara NAMROYEVA. Yulduzlar evolutsiyasini kvant tasavvurlar nazariyasi asosida o‘qitish metodikasi.....	186
Mehrinigor RAUPOVA. Bo‘lajak biologiya o‘qituvchisi kvazi-professional faoliyatini loyihalash usullari	189
Gulbahor AKBAROVA, Charos AMINJONOVA. Problems and methods of teaching the subject “biology”	193
Хасан АВЕЗОВ, Бахтиёр ГАНИЕВ, Ақобир ИЛХОМОВ, Гуляйра ХОЛИКОВА. Повышение эффективности учебной деятельности студентов при изучении биоорганической химии в дистанционном формате.....	197
Ekhtiyoir ATOEV, Gulnoz GAFUROVA. Information files for didactic chemistry testing	200
IQTISODIYOT VA TURIZM	203
Bobir ZOKIROV, O.P.PAШИДОВ. O‘zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o‘rtasidagi diplomatik munosabatlarning yangi bosqichi	203
TASVIRIY SAN‘AT VA MUSIQA TA’LIMI.....	206
Қорғғди ЖУМАЕВ, Муҳиба Сулаймонова. Алишер Навоий ва ўзбек мўъжаз рангтаълим санъати уйғониш даври.....	206
Вилоят ТЎХСАНОВА, Наргиза РАФИЕВА. Амалий санъат асарини таъмирлашда ашёлар технологияси	209
Олим КАРИМОВ. Мусиқа дарслари орқали ўқувчи ёшларда онг, миллий тафаккурни шакллантириш воситалари	213
Davron RO‘ZIYEV. Milliy sozlarning tarixiy taraqqiyoti va ta’lim-tarbiyadagi roli	219
Саноқул ДЎСТОВ. Ўзбек миллий мусиқа созларининг пайдо бўлиш тарихи	227
Рустам РАХИМОВ. Формирование музыкальных интересов и способностей и их выявление в семье.....	232
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT	235
Нодиржон КАМБАРОВ. Шарқ яққурашларида баркамол шахс тарбиясининг устувор йўналишлари	235
Хусен САФОЕВ. Военно-патриотическое воспитание школьников как педагогическая проблема ...	240
Шерзод АБДУРАХМАНОВ. Военно-патриотическое воспитание молодежи в современных условиях.....	244
Муҳсин ОЛИМОВ. Ўрта масофага югурувчиларнинг мусобақа олди тайёргарлик машғулотларини режалаштириш	248
Низом ТЎХТАБОЕВ. Болалар ва ўсмирлар спорт мактабларида шуғулланувчи ёш қиз болаларнинг жисмоний тайёргарлиги динамикаси.....	254
Раҳим ШУКУРОВ. Талаба – ёшларда соғлом турмуш маданиятини ривожлантириш, жисмоний тарбия ва спорт муҳим восита сифатида	258
“Педагогик маҳорат” журнали учун мақолаларни расмийлаштириш талаблари.....	261

Мулоқотдаги йўналганлик кўрсаткичлари Стьюдентнинг t-мезони бўйича қиёслаганда эркак-респондентларида кўзга ташланган конформизм шкаласи қийматларида ва ундан фарқли ҳолда мулоқотнинг индифферент йўналганлиги шкаласи қийматларида статистик жиҳатдан аҳамиятли равишда фарқлигини кўрсатди.

Аниқроқ қилиб айтадиган бўлсак, мулоқотнинг индифферентлик йўналганлиги диний дунёқарашга эга аёл-респондентларда 50.998 ни ва илмий дунёқарашга эга аёл-респондентларда 45.32 ни ($p \leq 0.028$) ҳамда мулоқотнинг конформизм йўналганлиги диний дунёқарашга эга аёл-респондентларда 45.98 ни ва илмий дунёқарашга эга аёл-респондентларда 69.303 ни ($p \leq 0.000$) ташкил қилганининг гувоҳи бўлишимиз мумкин.

Яъни, мулоқотдаги конформистик йўналганликнинг намоён бўлишинибирдай бевосита эркакларга ҳам, аёлларга ҳам ўз таъсирини ўтказадиган факторлардан экани аниқланди. Дунёвий дунёқарашга эга аёл-респондентларда нон конформистик йўналганлик илмий дунёқарашга эга аёл-респондентлардан кўра кучлироқ ифодаланган экан. Бундан ташқари, мулоқотдаги индифферентлик ҳам диний дунёқарашга эга аёл-респондентларда юқорилиги кузатилмоқда. С.Л.Братченко индифферентлик ортида авторитарлик яширин деган фаразни илгари суради. Фақат ошқора авторитарлик йўналганликдан фарқли равишда мулоқотнинг мазкур йўналганлигида биров ва унинг билан бўлган мулоқот шунчалар қадрсизлантириладики (репрессия психологик химоя механизми таъсири), натижада инсон томонидан у билан боғлиқ жараёнлар ҳам онгдан онгсизлик қатламига сиқиб чиқарилади.

Хулоса қиладиган бўлсак:

Диний/илмий дунёқараш кўриниши мулоқотдаги шахс йўналганлигида қай тарзда акс этишини ўрганишга қаратилган эмпирик изланишимиз қуйидагиларни кўрсатди:

1. Шахснинг мулоқотдаги йўналганлик шкалалари бўйича жинсий детерминантлар мавжуд эмас;
2. Мулоқотнинг диалогиклик йўналганлиги диний дунёқарашга эга эркак респондентларда статистик жиҳатдан аҳамиятли равишда юқорилиги ($p \leq 0.039$);
3. Мулоқотнинг конформизм йўналганлиги диний дунёқарашга эга эркак респондентларда статистик жиҳатдан аҳамиятли равишда паст экани ($p \leq 0.000$);
4. Дунёвий дунёқарашга эга аёл-респондентларда нон конформистик йўналганлик илмий дунёқарашга эга аёл-респондентлар кўрсаткичларидан кучлироқ ифодаланганлиги ($p \leq 0.028$);
5. Мулоқотнинг индифферент йўналганлиги шкаласи қийматлари диний дунёқарашга эга аёл респондентларда илмий дунёқарашга эга аёл-респондентлари кўрсаткичларидан статистик жиҳатдан аҳамиятли равишда юқорилиги ($p \leq 0.000$) аниқланди.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 6 (766)-сон, 2017. – Б. 2-5.
2. Братусь Б.С., Инина Н.В. Вера как общепсихологический феномен сознания человека // Вестник Московского университета. Сер. 14. Психология. - 2011. - № 1. - С. 25-38.
3. Братченко С.Л. Экзистенциальная психология глубинного общения. - М.: Смысл, 2001. - 197 с.
4. Чуфаровский Ю.В. Психология общения в становлении и формировании личности. - М.: Издательство «МЗ-Пресс», 2002. - 232 с.
5. Юркина Л. Формирование культуры общения студентов непедагогических ВУЗов. - М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2011. - 212 с.

Oybek ORTIQOV

Buxoro davlat universiteti
pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 2-bosqich magistri

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MAFKURAVIY IMMUNITETNI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA UMUMINSONIY TARBIYANING O'RNI

Ushbu maqolada bugungi zamonda manfaatlar kurashi, raqobat tobora avj olib, xalqaro vaziyat keskinlashgan sharoitda mafkuraviy kurash va g'oyaviy tahdidlar kuchayib borayotgan davrda, bo'lajak o'qituvchilarni mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish ijtimoiy tarbiya va uning mazmun-mohiyati va yo'nalishlari haqida so'z boradi. Bundan tashqari, maqolada bo'lajak o'qituvchilarning oliy o'quv yurtlarida egallayotgan tarbiya borasidagi bilimlarni zamonaviy metodlar va texnologiyalar asosida amaliyotga tatbiq etish muammolari yoritilgan.

Kalit so'zlar: mafkura, g'oya, immunitet, tarix, rivojlanish, fan, metod, oila, ta'lim, tarbiya, ijtimoiy tarbiya, aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, jismoniy tarbiya, estetik tarbiya, mahalla, o'qituvchi, pedagog.

В статье рассматривается значение социального образования и его содержание в совершенствовании процесса формирования идеологического иммунитета будущих учителей в современном стремительно меняющемся мире; где усиливаются борьба за интересы, конкуренция, идеологическая борьба, идеологические угрозы и направления. Кроме того, в статье рассматриваются проблемы применения знаний будущих учителей в высшей школе на практике на основе современных методов и технологий.

Ключевые слова: идеология, идея, иммунитет, история, развитие, наука, метод, семья, образование, воспитание, социальное воспитание, умственное воспитание, нравственное воспитание, физическое воспитание, эстетическое воспитание, соседство, педагог.

This article discusses the importance of social education and its content in improving the process of developing ideological immunity of future teachers in today's rapidly changing world, in the context of growing conflicts of interest, ideological struggle and ideological threats and directions. In addition, the article discusses the problems of applying the knowledge of future teachers in higher education in practice on the basis of modern methods and technologies.

Key words: ideology, idea, immunity, history, development, science, method, family, education, upbringing, social upbringing, mental education, moral education, physical education, aesthetic education, neighborhood, teacher, pedagogue.

Kirish. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda pedagogik jarayon va uning tarkibiy qismlari muhim omil sifatida xizmat qiladi. Shu o'rinda mafkuraviy immunitet atamasini sharhlaydigan bo'lsak, mafkura o'y-xayollar, fikrlar, g'oyalarni majmui bo'lib, bunyodkor va vayronkor kabi turlarga bo'linadi, immunitet esa mana shu fikrlar, g'oyalarni inson ongi va tafakkurida to'g'ri va noto'g'ri, ijobiy va salbiy qismlarga ajrata olish va sharhlash uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisidir. Immunitet inson organizmida kasallikka qarshi hosil bo'lgan jarayon, pedagogikada esa bu dunyoviy va diniy bilimlar natijasida, voqea hodisalarga nisbatan to'g'ri fikr-mulohazani shakllantiradigan bilimlar tizimidir.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda pedagogik jarayonning tarkibiy qismi bo'lmish tarbiya jarayonining mazmuni, shakl, metod va vosita hamda uni tashkil etish muammolarini mukammal o'zlashtirmoqlari zarur.

Bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyalashda diqqatimizni nimaga qaratmog'imiz lozim? Bunday masalalarni hal etishda, avvalo, mamlakatimizda, siyosiy-ijtimoiy sohalarda yuz berayotgan islohotlar mohiyatini chuqur va atroflicha tushunib olishimizga to'g'ri keladi.

Asosiy qism. Ta'lim-tarbiya sharoitida tahsil oluvchi shaxsini faollashtirish, uni faol ta'lim-tarbiya subyektiga aylantirish bosh masala hisoblanadi. Shuning uchun o'quv-tarbiya jarayonini texnologiyalashtirishning asosiy yo'nalishi o'quvchini, bo'lajak mutaxassisni bilimga, kasbga qiziqish ehtiyojini shakllantirish muhim hisoblanadi [8, 6].

Chunki davr ham, yosh avlod tarbiyasi ham o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, XXI asr insoniyat tarixida axborot texnologiyalari davri bo'ldi. Biroq, fan-texnika qanchalik jadal rivojlanib, jamiyat hayotida muhim o'rin tutmasin, taraqqiyotga qanchalik samarali ta'sir etmasin, ijtimoiy tarbiya shaxsni komil inson etib tarbiyalash muhim ahamiyatga ega. Sharq mutafakkirlari, xalq pedagogik asi hamda jahon pedagogikasining ilg'or fikrlariga tayangan holda bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyalash lozim.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda, avvalo, Markaziy Osiyo allomalarning bebaho ma'naviy merosi muhim ahamiyatiga ega. O'zbek xalqi tarixan ta'lim-tarbiya sohasida o'ziga xos dorulfunun yaratgan. Hatto hozirgi o'zbek xalqi yashab turgan zaminda zardushtiylik dini keng yoyilgan davrda ham pedagogik mafkura hukm surgan [7, 3]. Ajdodlarimiz bo'lmish Muhammad al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad al-Farg'oniy, Imom Ismoil al-Buxoriy, Ahmad Yassaviy, Bahovuddin Naqshband, Amir Temur, Muhammad Tarag'ay Ulug'bek, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur singari olamga mashhur mutafakkirlarimizning ijtimoiy, siyosiy va falsafiy qarashlari barcha tarixiy davrlar uchun muhim o'rniga ega. O'z madaniy merosini chuqur o'rganmagan va qadrlamagan, ajdodlari bosib o'tgan tarixiy yo'lni his etmagan, mustaqillik yo'lida jon fido qilgan buyuk ajdodlar faoliyatidan xabardor bo'lmagan inson kimligini hech qachon anglay olmaydi.

Ijtimoiy tarbiya muayyan, aniq maqsad hamda tarixiy tajriba asosida bo'lajak o'qituvchilarni har tomonlama rivojlantirish, ularning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini takomillashtirish jarayonidir.

Har bir davrda ijtimoiy tarbiya mohiyatan turlicha ifodalaniib kelgan bo'lib, uning mazmuni o'sha davrning talablaridan kelib chiqib belgilangan. Odamning ijtimoiy mavjudot sifatida shaxsga aylanishi uchun ijtimoiy muhit sharoitlari va tarbiya kerak bo'ladi [6, 44].

Tarbiyaning maqsadi ijtimoiy buyurtma asosida belgilanadi. Eng oddiy vazifadan tortib to keng ko'lamlil davlat dasturi asosida tashkil etiluvchi ta'lim-tarbiya jarayoni muayyan maqsadni ko'zlagan bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishning maqsadi asosida uning mazmuni asoslanadi, maqsadni amalga oshirishga xizmat qiluvchi metod va usullar aniqlanadi. O'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish muammosi pedagogikada ham dolzarb masalalaridan biri sanaladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlari umumiy va individual xarakterda bo'lishi mumkin. O'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish umumiy va individual maqsadlarning birgalik, uyg'unligida namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda obyektiv sabablar yetakchi rol o'ynaydi. Insonning fiziologik yetilish qonuniyatlari, ruhiy rivojlanishi, falsafiy va pedagogik fikrlar yutug'i, ijtimoiy madaniyat darajasi belgilangan maqsadga umumiy yo'nalish beradi. Biroq asosiy omil doimo davlat mafkurasi va siyosati bo'lib qolaveradi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi (23.09.2020) Qonunini isloh qilinishi, ta'lim-tarbiya, sog'liqni saqlash hamda umumiy tibbiyot muammolarini zamon talablari darajasida olib borilishiga e'tibor berilib, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2021-yilga "Yoshlarni qo'llab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili" deb nom berishi, "Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik!" [12] degan ezgu g'oya asosida keng ko'lamlil ishlarni amalga oshirilishi rejalashtirilmoqda.

Jamiyat ma'naviyati va shaxs kamolotida muhim o'rin tutuvchi ma'naviy va axloqiy poklik, imyon, insof, diyonat, or-nomus, mehr-oqibat, keksalarga hurmat singari insoniy fazilatlar o'z-o'zidan shakllanmaydi. Bularning barchasining zamirida uzluksiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan ta'lim-tarbiya mazmuni, g'oyaviy yo'nalishi va samarasi yotadi.

Bo'lajak o'qituvchilarimizni zamon talablariga mos, barkamol inson bo'lib rivojlanishlari uchun umuminsoniy tarbiyaning muhim tarkibiy qismlari - aqliy, ma'naviy-axloqiy, jismoniy, mehnat, estetik, huquqiy, ekologik, iqtisodiy hamda jinsiy tarbiyaga doir bilimlarni tashkil etish va ularga yondashishning samarali yo'llarini yaratish alohida o'ringa ega. Bu esa tarbiyadagi eng muhim vazifadir.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda umuminsoniy tarbiyaning tarkibiy qismi bo'lmish aqliy tarbiya tabiat va jamiyat taraqqiyoti to'g'risidagi bilim asoslarini berish, uning aqliy (bilish) qobiliyati, tafakkurini shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat jarayoni bo'lib, tabiat, jamiyat, shuningdek, inson tafakkuri haqidagi bilimlarni o'zlashtirish, unda ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish jarayonlarini shakllantiradi. Aqliy tarbiya yuksak ma'naviy va axloqiy sifatlarga ega bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyalashda yetakchi o'rin tutadi.

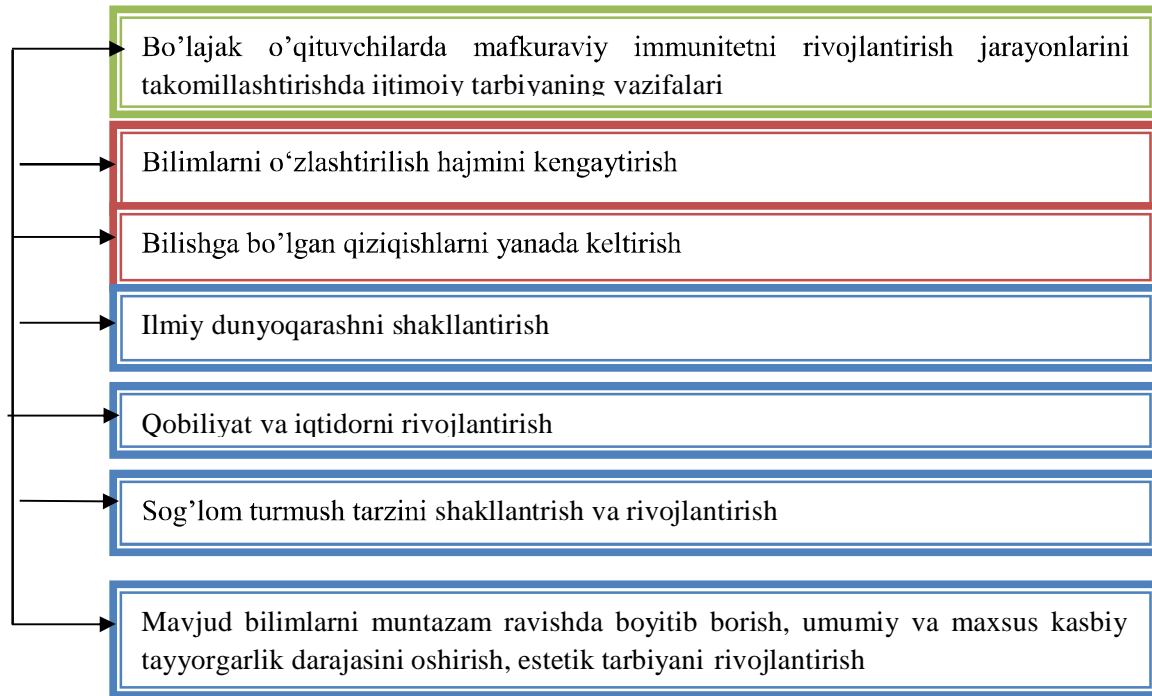
Sharq donishmandlari aytganidek, "Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir". Shu sababli hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, chinakam ma'rifat va yuksak madaniyat egasi bo'lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak [12].

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetga oid bilimlar tizimini ongli ravishda o'zlashtirishga mantiqiy fikrlash, xotira, diqqat, idrok etish, aqliy qobiliyat, moyillik va iqtidorni rivojlantirish kabi jarayonlar ko'maklashadi.

Bo'lajak o'qituvchilar bola tarbiyasida Ibn Sino bobomiz aytganlaridek, ta'lim va tarbiya berishi uchun saxovatli, dono, imyonli, axloqiy va aqliy tarbiya usullarini yaxshi biladigan, irodasi kuchli muallim

va tarbiyali bo'lishlari zarur. Muallim sog'lom, pok, halol, xushmuomala kishi bo'lmog'i lozim. Barkamol inson qilib yetishtirish uchun tarbiyachi bolani o'rni bilan rag'batlantirishni ham, o'rni bilan jazolashni ham bilsin. Vaqti-vaqti bilan bolani maqtab, yomon xulqini qoralab, yaxshi qiliqlarini o'z vaqtida rag'batlantirib ham turish kerak degan fikrlari ham mavjud.

Bo'lajak o'qituvchilarimiz o'zlarida bunday xislatlarni shakllantrishlari uchun, albatta, mafkuraviy immunitet to'liq oziqlangan bo'lishi lozim.

Bugungi zamonda nafaqat bo'lajak o'qituvchilar, balki butun jamiyatimiz a'zolarining bilimi, saviyasini oshirish uchun ilm-ma'rifat, yuksak ma'naviyat kerak. Ilm yo'q joyda qoloqlik, jaholat, albatta, to'g'ri yo'ldan adashish holatlari kuzatiladi. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v) o'z hadislarida: "Ilmga ilm olmoq yo'li bilan erishilgaydir. Ilm sahroda do'st, hayot yo'llarida tayanch, yolg'iz damlarda yo'ldosh, baxtsiz daqiqalarda rahbar, qayg'uli onlarda madadkor, odamlar orasida zebu-ziyat, dushmanlarga qarshi kurashishda quroldir" deydi [11]. Shuningdek, Hadis shariflarda "Ilm olmoqqa intilish har bir muslim va muslima uchun farzdir" deyilar. Alisher Navoiy o'zining "Farhod va Shirin" dostonida Farhodning aql-idrokli, bilimdon, hunarmand, kamtar, insonparvar, irodali va e'tiqodli bo'lganligini tasvirlaydi.

Ijtimoiy tarbiyaning sohalaridan biri bo'lmish jismoniy tarbiya fani bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda jismoniy va irodaviy sifatlarni, ularni aqliy va jismoniy jihatdan mehnat hamda vatan mudofaasiga tayyorlashga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, ijtimoiy tarbiyaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi.

Yuqori darajada rivojlangan ishlab chiqarishga asoslangan mavjud ijtimoiy sharoit jismonan baquvvat, ishlab chiqarish jarayonida yuqori unum bilan ishlashga qodir. Qiyinchiliklardan cho'chimaydigan, shuningdek, vatan himoyasiga doimo tayyor bo'lgan bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyalash zarurligini ko'rsatmoqda.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantrishda ijtimoiy gumanitar fanlar va pedagogika turkumidagi fanlarning integratsiyalashuv natijasida mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlari takomillashadi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni ham ta'lim va tarbiya kadrlarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga qaratilganligi bilan muhimdir.

Auditoriya va auditoriyadan tashqarida olib boriladigan mashg'ulotlar o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantiruvchi hamda samaradorligini ta'minlovchi qo'shimcha tadbirlar hisoblanadi. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda axloqiy tarbiya muayyan jamiyat tomonidan tan olingan va rioya qilinishi zarur bo'lgan tartib, odob, o'zaro munosabat, muloqot va xulq-atvor qoidalari, mezonlari bo'lishi bilan birgalikda, bo'lajak pedagoglar tafakkuri, hayoti, turmush tarziga singdirish maqsadida tashkil etilgan pedagogik jarayondir.

Axloqiy tarbiya ijtimoiy tarbiyaning tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Qur'oni Karim va Hadisi sharifdagi axloqqa oid ibratli maslahatlar, hikoyatlar asrlar davomida tarkib topgan milliy urf-odatlar, an'ana va qadriyatlar mazmunida o'z ifodasiga ega. Imom Ismoil al-Buxoriy "Axloqning yaxshi bo'lishi, taomning pokizaligi, rostlik va omonatga xiyonat qilmaslik Oллоh Taolo senga bergan bo'lsa, dunyoviy ishlardan chetda qolgan bo'lsang ham, zarari yo'qdir", –degan fikrlari bejiz emas.

Amir Temur axloqi xusniya, ya'ni yaxshi xulqlar egasi bo'lgan. U oqil va tadbirli sarkarda sifatida nomzodlarni turli lavozimlarga tayinlash va vazifasidan ozod etishda ham shoshma-shosharlik va adolatsizlikka yo'l qo'ymagan, balki yetti o'lchab, bir kesgan [6, 58].

Jadid ma'rifatparvarlaridan Abdulla Avloniy axloqiy tarbiyaga izoh berar ekan, insonlarni yaxshilikka chaqiruvchi, yomonlikdan qaytaruvchi bir omil deydi. Fikrlarini davom ettirib, yaxshi xulqlarning yaxshiligi, yomon xulqlarning yomonligini dadil va misollar bilan bayon qiladurg'on kitobdir deb, ta'riflaydi.

Muhokamalar va natijalar. Axloqiy tarbiyada bo'lajak o'qituvchilar mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda yetakchi bo'g'in, insoniy sifatlarni yaratuvchisi, shakllantiruvchi va mukammallikka erishtiruvchi vosita hisoblanadi. Axloq tarbiya kishilarning xulq-atvori, e'tiqod-iymoni, yurish-turishi, fikr-mulohazalari, mushohada va muloqotida namoyon bo'ladi. Islom dining muqaddas kitobi Qur'on Karim Ra'd surasi 22-oyatida "Yomonlikni yaxshilik bilan qaytaringlar" deyiladi. Bundan ko'rinib turibdiki, axloqiy tarbiya doimo yoshlarni yaxshilikka chorlaydi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda ijtimoiy tarbiyaning yana bir muhim tarkibiy qismi mehnat tarbiyasidir. Mehnat tarbiyasi bo'lajak o'qituvchilarda mehnatning mohiyatini chuqur anglatish, ularda mehnatga ongli munosabatda bo'lishga, shuningdek, muayyan ijtimoiy-foydali harakat yoki kasbiy ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayondir. Har bir inson hayotining manbasi, umrining mazmuni mehnat tarbiyasi hisoblanadi. Mehnat tarbiyasidan ko'zlangan maqsad, avvalo, mehnatning mohiyati, mazmunini chuqur anglatishdir.

Xalqimiz tomonidan asrlar davomida tajribalari asosida yaralgan "Mehnat - mehnatning tagi rohat", "Bugungi ishni ertaga qoldirma", "Daryo suvini bahor toshirar, inson qadrini mehnat oshirar", "Ishlagan tishlaydi, ishlamagan kishnaydi", [9, 5] kabi maqollar inson hayotining mazmuni bo'lmish mehnat tarbiyasiga berilgan ta'rifdir. Buyuk alloma Bahouddin Naqshbandiyning "Dilba yoru, dast ba kor" degan hikmatli so'zlari, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Allomaning fikricha, "Agar kishi hunarli bo'lsa, u bilimni haqiqatga bag'ishlaydi, o'z mehnati bilan kun kechiradi, bordi-yu kasbi bo'lmasa, bilimni kun kechirishga sarflaydi, halollikni unutadi, - deydi.

Ta'kidlash lozimki, mehnatsiz kelgan boylik inson ruhiyatini buzadi, har qanday muqaddas bo'lgan narsani qadrsizlantiradi. Mehnat tarbiyasi bo'lajak o'qituvchilarda do'stlik, birodarlik, jamoa bo'lib ishlash kabi barcha tarbiyaviy sifatlarni shakllantiradi va rivojlantiradi. Eng muhimi, mehnat muhtojlik, bekorchilik, axloqiy va ma'naviy buzuqlikdan saqlaydi. Mehnat tarbiyasi orqali inson o'zining va o'zgalarning qadrini biladi. Xuddi shu narsa davlatimiz va xalqimizning ravnaq topishida asosiy shartidir. Bu vazifalarni amalga oshirishda ota-ona, ustoz va murabbiy, keng jamoatchilik o'z mehnatini ayamaskliklari, ayniqsa, oliy o'quv yurti talabalarida mehnatga va mehnat ahliga to'g'ri munosabatni rivojlantirishdagi mas'uliyatni chuqur his qilishlari kerak. Nafosat tarbiyasi (estetik tarbiya: lot. "estezio" – "go'zallikni his etaman" ma'nosini bildiradi) [6, 60] shaxsni ijtimoiy voqelik, tabiat va mehnat munosabatlari hamda turmush go'zalliklarini anglash, idrok etish, to'g'ri tushunishni o'rgatish, ularning estetik didini o'stirish, ularda go'zallikka muhabbat uyg'otish, shuningdek, go'zallikni yaratish qobiliyatlarini tarbiyalash jarayoni bo'lib, ijtimoiy tarbiyaning yana bir muhim tarkibiy qismi sanaladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlanishida aqliy, axloqiy, mehnat tarbiyasi bilan birgalikda estetik tarbiyaning ham roli beqiyosdir. Estetik tarbiya faqat narsa va hodisalarning mohiyatini anglash, go'zal jihatlarni ko'ra bilishi emas, balki ichki go'zallikni his qilish xislatini ham tarbiyalaydi. Insondagi xulqiy go'zallikning qadriga yetishga undaydi [6, 61]. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda ijtimoiy voqelik, tabiat va mehnat munosabatlari hamda turmush go'zalliklari va ularni anglash to'g'risidagi bilimlarni rivojlantirish, ijtimoiy voqelik, tabiat va mehnat munosabatlari hamda turmush go'zalliklarini anglash va idrok qilish qobiliyatini tarbiyalash, unda mavjud go'zalliklarni qadrlash hissi hamda estetik didni shakllantirish, go'zallikka muhabbat uyg'otish, go'zallikni yaratish ehtiyojini qaror toptirish, bu boradagi qobiliyat va estetik madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda estetik tarbiya axloqiy qiyofa, ijobiy xulq-atvor me'yorlarini tarkib toptirish, ularning ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchilarni estetik tarbiyashda xalqimizda "Oq bo'lmasin, pok bo'lsin", "Pokliging - sog'lig'ing", "Sog' yuray desang, ozoda bo'l", "Yaxshi libos tanga oroyish" [6, 61] kabi maqollardan foydalanishgan. Ularni tabiat va jamiyatdagi go'zalliklarni ko'ra bilishga, qadrlashga o'rgatib kelishgan.